

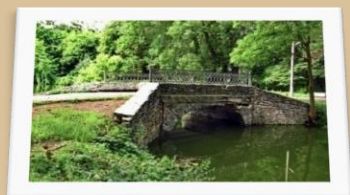

СИМ

ЧУДЕС

ВІННИЧУНИ

**Немирівське городище -
Великі вали VII-VI ст. до н.е
(біля с. Сажки Немирівського району).**

Головною та унікальною перлиною нашого краю є Немирівське городище або так звані «**Великі вали**».

Загадкове найдавніше поселення, якому понад чотири тисячі років, розташувалося у прекрасному подільському краї.

На так зване Немирівське **скіфське городище**, або **Великі вали** приїздять подивитись з усієї України.

Цей багатoshаровий пам'ятник археології, розташований на Лівобережжі Південного Бугу, у 10 км. від річки і у 4 км. на південний схід від міста Немирова Вінницької області.

Мовчазними, загадковими спорудами видніються у багатьох місцях Південного Побужжя земляні укріплення у вигляді валів і ровів. Вони й досі дивують своєю складною будовою, масивністю земляних насипів.

Слугували вони не одному народові, використовувались переважно для захисту від нападу ворогів.

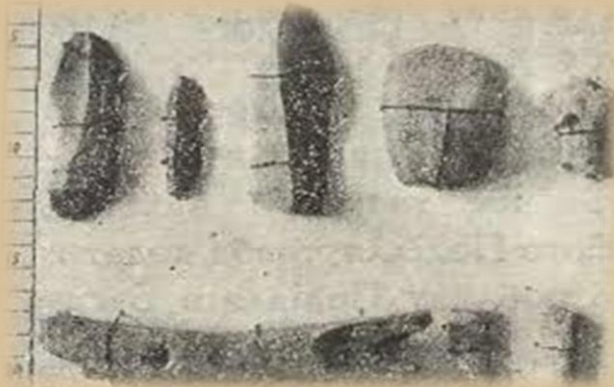
Більшість з цих городищ виникла **в VII ст. до н. е.** Дата створення Немирівського скіфського городища **VII – VI ст. до н. е.** Це свого роду потужна захисна система площею біля 100 га. Вали заввишки 9 м і завдовжки майже 5 км.

Річка Мірка ділить городище на дві частини. Майже в центрі огороженої валом площі, на високому північному березі річки, є особливе внутрішнє укріплення – так зване **замчисько**.

Територія городища вперше заселена **в III ст. до н. е.** племенами трипільської культури.

Пізніше на цих теренах з'явилися **скіфи-орачі**, про яких писав Геродот (**VII – VI ст. до н. є.**), та слов'янські племена **уличів**. Вчені встановили, що основний вал насипаний в **VI ст. до н. є.**

На території городища виявлено житла-землянки, де знайдено чимало виробів з глини, кістки, рогу, бронзи та заліза. На замчиську була культова споруда – так званий «зольник», пов'язаний, вірогідно, з культом домашнього вогнища, та три поховання скіфського часу. Своєю формою дуже схожий на калошу, яка в довжину сягає півкілометра. Зараз це місце сили. Тут величезна кількість енергії, яка накопичувалася тисячу років. **Городище - сучасник єгипетських пірамід**, що надає відчуття величі цього місця. Парадоксально те, що як люди могли без будь-яких знарядь праці звести таку споруду. Ми можемо тільки здогадуватися як це було.

Від них віє статечністю, вічною мудрістю.

Стоячи на вершині такого віковичного насипу, думаєш лише про одне, щоб бодай на годину потрапити у ті прадавні часи та хоч одним оком побачити крихітку живого існування тієї давності.

Ось уже більш, як чотири тисячоліття ті вали мовчазним тулубом лежать розпростертими по периметру на 5 кілометрів. Лише можна собі уявити, скільки тієї висоти пішло в землю, осіло під невблаганним плином часу, так як

за деякими даними первинна висота валів складала десь під 30 метрів.

Навіть на теренах такої величезної держави, якою був Радянський Союз, Немирівське городище виявилось одним із найбільших і найбагатших.

Уже після війни у **1946 році** до Немирова з Державного Ермітажу прибула Південно-Подільська археологічна експедиція на чолі з М.І.Артамоновим.

Протягом одного літа члени експедиції накопали велику розмаїту кількість експонатів (понад 2 тис. екземплярів), які пізніше були поміщені до Ермітажу, де зайняли два зали під восьмим і дев'ятим номерами. Лише незначна колекція із розкопок зберігається в Інституті археології НАН України в Києві.

Слід додати, що під час розкопок (**1946-1948 роках**) М.І.Артамонов знайшов і ще кілька площадок трипільського поселення, не помічених раніше.

Пізніше, у **1966 році** Великі вали досліджує

Немирівський загін Скіфо-слов'янської експедиції Харківського університету (керівник А.О.Моруженко).

А в кінці **80-х років** минулого століття востаннє Вали досліджує експедиція під керівництвом професора

Вінницького педінституту П.І.Хавлюка. Матеріали цієї експедиції зберігаються у Вінницькому краєзнавчому музеї.

З усіх городищ Північного Причорномор'я, Немирівське городище мало найбільш тісні торговельні зв'язки з грецькими містами. Контакт цей простежується до середини **VII ст.** до н. е.

Імпортувався посуд з островів Східного Середземномор'я - Родосу і Самоса. Еллінські купці привозили посуд в обмін на пшеницю і хутро.

Тому, по сей день **Скіфські Вали** у Немирівському городищі – це справжнє джерело історичних артефактів, древніх легенд, міфів і доказів могутності скіфів.

Палац Потоцьких у Тульчині

На початку XVIII ст. м. Тульчин стає власністю роду Потоцьких, одного з найбагатших і вельможних родів Польщі. Величною окрасою міста, однією з визначних пам'яток

класицизму являється чудовий двоповерховий палац **Станіслава Потоцького** побудований у **1782 році** в центрі міста.

Архітектором був французький художник, хімік, механік Ла Круа. Будівля зведена на рівному плато (400×250 м) на правому березі річки Сільниці. Вигідно розташований і привітний, палацовий ансамбль графа Потоцького, споруджений майстерністю і хистом тисяч тульчинських будівельників, приносять Потоцьким і Тульчину славу та популярність. Будова вражає своєю красою та грандіозністю і відразу ж стала центральною резиденцією сім'ї та одним з культурних центрів Східної Європи. Класичний стиль того часу, зберігся до дрібних деталей донині.

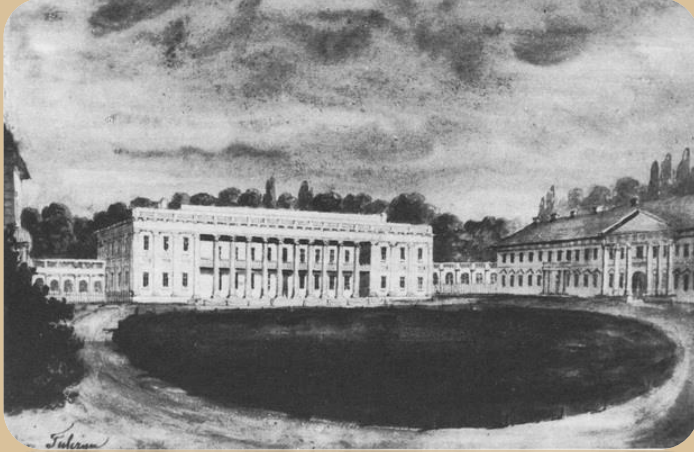
Палац складався з **головного двоповерхового корпусу** з прикрашеним парадним під'їздом на 10 колонах із 8 **пілястрами, а далі два бокові корпуси** в такому ж стилі. З головним корпусом бокові споруди з'єднані скляними галереями.

До прекрасного під'їзду входили через головні ворота, які розміщувались посередині правого корпусу. Кожному, хто входив у палац, кидався у вічі напис над колонами, виконаний великими бронзовими, позолоченими літерами: **«Чтобы в этом доме всегда пребывала свобода и добродетель»**. Над

написом було розташовано позолочений **герб «Пілява»**. Дах був критий мідними листами, у святкові дні його начищали до золотого блиску, щоб видно було далеко за межами міста. Вікна другого поверху трохи вищі від вікон першого, звідси можна зробити висновок, що саме верхній поверх відігравав важливішу роль.

В часи володарювання та господарювання Потоцьких палац являв собою розвинений ансамбль декількох споруд. **Садиба магната мала:**

- палац і два бічні флігелі,
- картинну галерею,
- бібліотеку (17.000 томів),
- невелику друкарню,
- манеж,
- турецькі лазні,
- стайні (зруйновані),
- оранжерею,
- декілька службових приміщень,

- садибний театр, який мав розгорнутий репертуар - 5-7 опер та 2-3 концерти, а трупа налічувала до 200 акторів.

Про палац писали: **«Витвір відмінної та вишуканої архітектури»**. Йому не

було рівних в Україні. Навіть велика столиця мріяла про такий палац. Сучасники називали його **«Тульчинським Версалем»** або ж **«Королівством Тульчинським»**. До нього входили через великий вестибюль, який був прикрашений мармуровими східцями, оздобленими чудернацькими архітектурними металевими плетіннями. На стінах палацу висіли фамільні портрети 13 поколінь роду Потоцьких, писані маслом. На другий поверх вели парадні п'ятимаршеві східці з кованими перилами легкого амперного малюнка. У кутках стояли старовинні хоругви з гербовими знаками. Інтер'єр покоїв прикрашала мозаїка, дорогі меблі, гобелени, старовинний французький фарфор та інші рідкісні речі.

У великій приймальні меблі були оббиті чорною з позолотою тканиною. У залах була галерея картин роботи знаменитих майстрів: «Мадонна з Ісусом та Іоанном Хрестителем» Рафаеля, «Полювання на оленів» Рубенса, полотна Ван Дейка, Тенірса, Потера, Маленара, Лампі. Три картини з галереї Потоцького сьогодні експонуються у найвідомішому музеї світу – паризькому Луврі.

Граф пишався своєю багатю колекцією нумізматики, живопису і порцеляни. У палаці була величезна бібліотека, де зберігалися найцінніші шедеври світової класики. Багатство Потоцького, за деякими історичними джерелами, не поступалося імператорському.

Тут проходили розкішні бали за участю Світлішого князя Потьомкіна і польського Короля Станіслава-Августа, гуляв по парку Пушкін, проводили довгі зимові вечори Станіслав Потоцький з улюбленою Софією.

Навколо палацу ріс прекрасний парк на 10 гектарів, який Станіслав Потоцький назвав «**Хороше**» (садівник англієць Міллер).

У пейзажному парку, закладеному у **1780-ті роки**, серед зелених насаджень домінували сосни та італійські тополі. Була і своя мережа каналів і ставків. Галявини парку прикрашали скульптури, альтанки, фонтани, каскади. Тут була добре продумана система ставків та шлюзів, завдяки якій човни могли пересуватися по водній гладі без весел. Через

канали були побудовані мальовничі містки.

Багатство Потоцького, за деякими історичними даними не поступалося імператорському. Нікому не вдавалось пояснити походження цих скарбів.

А під землею палац Потоцьких з'єднувався з іншими об'єктами Тульчина рядом підземних споруд і тунелів. Ці підземелля залишилися з середньовіччя і використовувалися

для схову від нападників, а також граф Потоцький використовував їх у своїх цілях.

Величний палац являється **пам'яткою архітектури XVIII ст.**, його історія дає можливість і сьогодні розкрити якість цього архітектурного ансамблю для нащадків.

Пам'ятка пов'язана перш за все з ім'ям Станіслава Щенсного (Фелікса) Потоцького (**1751–1805**) — одного з найзаможніших польських магнатів, відомого політичного діяча.

Станіслав Потоцький син - **Францішека Салези та Анни Ельжбети Потоцьких**. Батьки пророкували йому велике майбутнє, навіть трон Речі Посполитої.

Станіслав був високоосвіченою, культурною особистістю, любив театр, музику, багато читав, тому з Хрестинополя була перевезена велика бібліотека, яка постійно поповнювалась. Щенсний проводив розкішне життя, утримував великий двір. Після одруження з красунею Софією в **1798 році** Потоцький переїжджає до Тульчина.

Скромне до того містечко перетворилося на жваве місто з фабриками сукна, полотна, сідел, візків і вогнепальної зброї, столицю однієї з найбільших магнатських латифундій на Правобережній Україні.

Власник мав репутацію доброго господаря, «справжнього доброчинця тих країв».

У своїх маєтках Потоцький велику увагу звертав на удосконалення сільського та лісового господарства. Головний управитель маєтків був досвідченим фахівцем. У маєтках висівали нові на той час для Польщі сорти пшениці, жита, вівса. Багато робилося для поліпшення порід великої рогатої худоби. Селян поступово переводили на так званий генеральний чинш, тобто замість усіх повинностей вони виплачували гроші. Коли ж селян, переведених на такий

чинш, залучали до роботи на поміщика, їм за неї платили грошима. Така форма розрахунку була вигідна кріпакам і розвитку їх господарської ініціативи.

В той же час Станіслав Потоцький являвся одним з керівників Тарговицької конфедерації, отримав звання генерал-аншефа Російської імперії.

Дружина Станіслава Потоцького **красуня-грекиня Софія** так зачарувала свого чоловіка, що той дарував їй помістя, зводив палаци, на її честь побудував чудовий парк, який радує нас своєю красою й досі.

Про цю жінку багато писали ще за її життя. Збереглася велика кількість мемуарів, у яких життя Потоцької оцінювалося по-різному – від захоплення нею до звинувачень у шпигунстві на користь Польщі чи Росії.

Життя Софії - це розповідь, як проста «пацанка» з Константинопольських передмість увійшла у вище аристократичне європейське коло і стала політичною фігурою того часу.

Говорячи про Софію Потоцьку **Григорій Потьомкін** використав вислів - «**Чого хоче жінка – того хоче Бог!**»

Її привабливість, розум, схильність до вишуканого й тонке чуття в політичних інтригах розкрили перед нею двері палацових покоїв, тронних залів і навіть штабів армій.

Кохання й політика у житті прекрасної грекині йшли поруч. А краса допомагала виплутуватися зі складних життєвих ситуацій.

Софія зачарувала своєю красою і **Пушкіна.**

В одному з перших віршів «**Платонізм**», присвячених **Софії**

Потоцькій, поет пише:

Восторги нежные к тебе
Нашли пустынную дорогу.
Я понял слабый жар очей,
Я понял взор полузакрытый,
И побледневшие ланиты,
И томность поступи твоей...
...«Ужель мольба моя напрасна?»

Не вечно будешь ты прекрасна,

Не для себя прекрасна ты».

Розумною та прекрасною жінкою захоплюються Відень, Венеція, Париж... Подейкують, що сам **Людовік XVI**, побачивши цю «la belle Phanariote», вигукнув: **«Для такого діаманта потрібна й коштовна оправа!»**

І такою коштовною оправою все своє подальше життя Станіслав Потоцький обрамляв свою прекрасну графиню Софію. А величавий Тульчинський палац жив своїм подальшим життям.

З **1911 року** тут були казарми 76-го піхотного Кубанського полку. З **1918 по 1974 роки** приміщення надавали різним військовим частинам.

А з **1984 року**, після реставрації, в палаці розміщується **Тульчинське училище культури**. Щорічно тут навчається більше як **380 чоловік**.

Велична історія **палацу Потоцьких в Тульчині** дає можливість і сьогодні розкрити можливості цього архітектурного ансамблю для нащадків, туристичних груп, зарубіжних гостей.

Державний історико-культурний заповідник «Буша»

Серед міст і сіл України особливе місце займає Буша, містечко, яке розташовується в Ямпільському районі Вінницької області. Через свої чудесні види, легендарна поетеса **Леся Українка** назвала його «**красою України**».

Населений пункт буквально потопає в садах.

Потужною енергетикою наповнюєшся, як тільки робиш перші кроки по Бушанській землі, а особливо, коли торкаєшся видатних пам'яток археології та

архітектури.

Століття невблаганно руйнують ці старовинні пам'ятки. З метою вберегти їх від подальшого руйнування, в серпні 2000 року, було створено Державний історико-культурний заповідник «**Буша**» - єдиний заповідник у Вінницькій області. Він також єдиний на Вінниччині такий, що створений за ініціативою місцевих органів влади. Площа складає 6,68 га. На території та в охоронній зоні заповідника є близько десяти пам'яток археології, датованих **IV тис.** до н. е.— **VII ст.** н. е., дохристиянський та християнський скельний храм **V–XVI ст.**

з унікальним художнім рельєфом, залишки фортеці і підземних ходів **XVI–XVII ст.** та міської ратуші **XVI ст.**, цвинтар **XVIII–XIX ст.**

Тут розташований також парк історичної скульптури, де щорічно відбуваються міжнародні пленери скульпторів-каменотесів **«Подільський оберіг»**.

Унікальний ландшафт в поєднанні з чарівною первозданною природою змушують закохатися в цю землю з першого погляду.

**«... Як не хочеш іти в світові найми ти,
а в житті цьому вищої прагнеш мети,
поспіши до Буші, на коліна упадь
і святої землі поцілуй кожну п'ядь...»**

(Валентина Сторожук, "Облога Буші")

Буша лежала на торговому шляху з Ясс до Києва, пізніше неподалік Кучманського шляху.

Імовірно, люди на цій землі з'явилися ще 15-40 тисяч років тому, у період пізнього палеоліту, про що свідчать знайдені тут залишки поселень мисливців на мамонтів. Тут же виявлено знаряддя

скіфської і трипільської культур, бронзового і залізного періодів, кераміка чорноліської та черняхівської культур. Дикі, необжиті

землі від Дону до Дунаю тисячоліттями були ареною битов і шляхом великого переселення народів.

На початку нової ери тут виникло поселення Антаварія (Антополь, Пронськ), а у середньовіччі — місто Краснопіль.

У 2-й половині XVI ст. землями, на яких стоїть містечко Буша, володів коронний канцлер і великий гетьман коронний **Ян Замойський** (1541–1605), а пізніше — його син Томаш (1594–1638).

У XII-XIII століттях Буша входила до складу Галицько-Волинського князівства, потім — Великого князівства Литовського, з 1569 року відносилась до Речі Посполитої.

Коли у **1648 році** Богдан Хмельницький звільнив Поділля від польсько-шляхетської влади, Буша увійшла до складу козацького Брацлавського полку і стала однією з його ключових прикордонних фортець.

Буша виникла на місці селища Кузьминці, яке належало Бушинським.

1654 рік - саме місто на той час мало дві частини: фортецю на високій скелі та оточене валом й стінами городище, яке звалось

Пригородком.

Буша увійшла в історію України як одна із славних віх визвольної війни **1648-1654 років**, яка проходила під керівництвом Богдана Хмельницького. На той час це було велике місто Брацлавщини з замками, підземними ходами та баштами. Одна з них зберегла ту епоху для нас і досі.

Решта будівлі та підземні ходи під час визвольної війни в ході оборони міста були зруйновані і завалені.

Була й третя частина, де жили ремісники, сім'ї козаків. Ця частина тягнулася ярком аж до сусіднього села Яруги, що за три кілометри над Дністром.

Буша восени **1654 року** нараховувала **16000 населення**. І тільки одних церков в Буші височило сім. Безумовно, то був значний оборонний центр усього Подністров'я. Саме тому поляків дуже турбувала ця небезпечна фортеця.

А найвідомішою пам'яткою археології в Буші є **Скельний храм** точніше залишки висіченого в скелі дохристиянського та християнського храму **У – XVI ст.** з унікальним художнім рельєфом.

Розташований на правому березі річки Бушанки на відстані

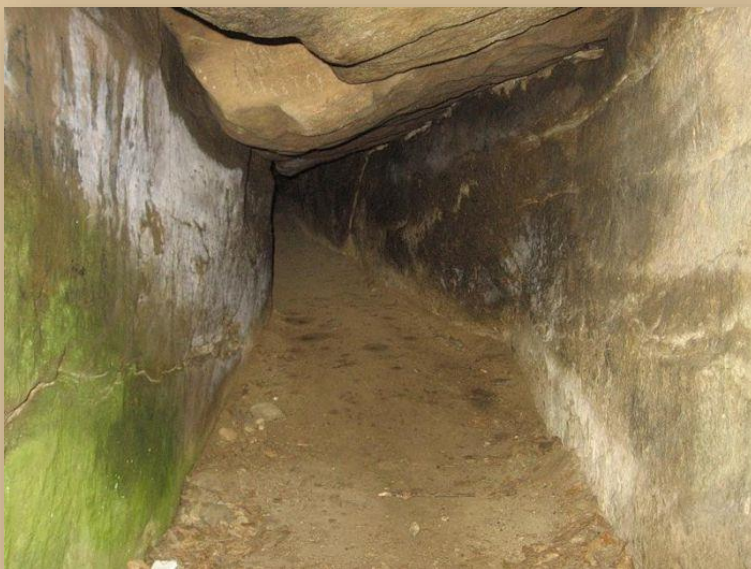
1 км від злиття з

Мурафою. Пам'ятка знаходиться на висоті 20-25 метрів над рівнем річки в смузі піскових скель. Створена природним фактором і діяльністю людини. Скельний храм... Про що він хоче нам розповісти? Яку таємницю зберігає? Піднявшись кам'яними сходами, людина потрапляє в інший світ. Надійно зберігають таємницю храму тисячолітні скелі.

Олень, півень на сухому дереві і людина навколішках... Який майстер залишив для нас цей витвір? Про що намагався розповісти? І що знаходиться в чаші, яку людина тримає в руках? Олень - священна тварина стародавніх слов'ян, півень - птах, який супроводжує душі людей в Ірій. І ромб - символ родючості. Все

це, безумовно, свідчить про належність храму до часів язичницької доби в історії людства. Більше 120 років між дослідниками точиться дискусія про зміст сюжету рельєфного зображення, про час виникнення пам'ятки. Ще **у 1883 році** київський професор Володимир Антонович, першим відкрив цю дивовижну пам'ятку для широкого наукового загалу. Символіка бушанського рельєфу свідчить про те, що створений він був ще за часів дохристиянської Русі. Але коли саме і ким був створений цей храм, який не залишає байдужим жодного туриста? Ким і коли використовувався за своє чимале існування? Ці і багато інших питань ставить перед нами ця пам'ятка сивої давнини.

На протилежній вертикальній поверхні скелі вибита ще у давнину ніша, яка використовувалась, ймовірно, для язичницьких приношень — туди могли ставити їжу та питво у посуді.

А у другій половині XVI ст. у селищі Буша був побудований

гетьманом Замоїским **Бушанський замок**.

Фортифікація перебувала на південно-східному кордоні з Річчю Посполитою між двома річками Мурафою і Бушанка.

Архітектором споруди був француз Гійом де Боплан. Фортеця налічувала 7 веж з пороховими льохами, між якими проходили підземні ходи.

В ті часи на замок часто нападали татари. У **1617 році** гетьман С. Жолкевський підписав тут мирну угоду з турецьким полководцем Іскандер-пашею і, польсько-турецька війна була призупинена.

У **1648 році** фортецю зайняли козацькі загони. Історики стверджують, що в 1654 році замок потрапив в оточення польських військ і після кровопролитних битв поляки все-таки проникли всередину, але як говорить легенда, коли вороги увірвалися в місто, то були підпалені порохові погреби і вибухом була зруйнована фортеця з усіма ворогами та більшою частиною самого замку. Вціліла лише одна вежа.

Тому Бушанська вежа - це не тільки пам'ятник культури України, а й своєрідний меморіал пам'яті захисників замку, символ Буші та її візитна картка.

Єдина вціліла

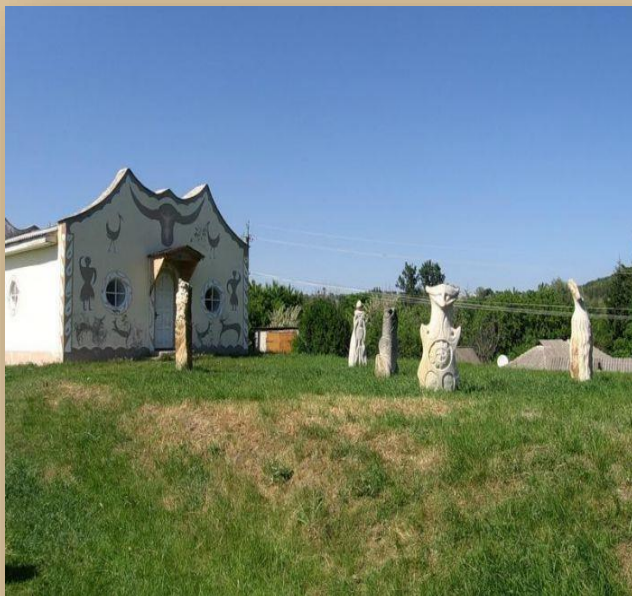
вежа стоїть на цьому місці донині. Правда, в **19 столітті** вона була перебудована і стала виконувати функції дзвіниці Михайлівської церкви. Зараз будова знаходиться в задовільному технічному стані та охороняється державою як пам'ятка історії.

За своєю історичною та культурною цінністю цей замок не поступався найпопулярнішому в Україні Кам'янець-Подільському. Власники замку постійно змінювалися через зміни політичної влади і міжусобних воєн.

Зараз на території руїн замку знаходиться Державний історико-культурний заповідник «**Буша**» та відкрито павільйон трипільської культури. Організовано парк сучасної скульптури «**Подільський оберіг**».

Каменярство на Поділлі – мистецтво споконвічне. Здавна у Буші розвивався промисел обробки каменю. З пісковика виготовляли жорна, циліндричні кільця для криниць, прикраси для оформлення входу до садиб (так звані «обереги»), точила, надгробки. Результат багаторічних зібрань майстрів каменотесної справи в Буші – створення майже 160 робіт із каменю.

Кожен із професійних скульпторів, народних умільців залишив у Буші не лише свій витвір з каменю, але і частинку своєї душі. І той, хто хоч раз побував в цьому казковому краї, то повертається сюди знову і знову.

На місці верхнього городища знаходиться старе козацьке кладовище **XVIII- XIX ст.** з масивними кам'яними хрестами різноманітних форм. Взагалі весь пагорб неподалік від замчища усяяний сотнями могил. На багатьох хрестах викарбувані старовинними літерами дати поховання, імена та прізвища, на інших написи давно стерлися. Є тут латинські прямі хрести, є хрести **«мальтійські»**, а деякі з них виглядають дуже незвично: високий рівнобедрений трикутник з круглим наверхником —

«головою» і поперечними

раменами — «рукою». Зустрічаються також могили з круглими хрестами, вставленими в основу монумента.

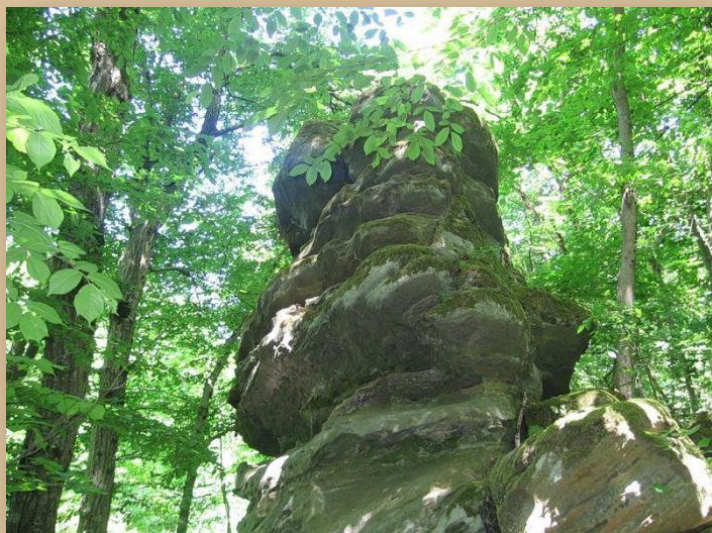

Буша славна також пам'яткою природи загальнодержавного значення

«Гайдамацький яр» загальною площею **96 га**.

Місцина розташована в долині річки Бушанки, на межі Чернівецького та Ямпільського районів. Колись тут був великий ліс з красенями-дубами. Дерева, що залишилися з тих часів, мають власні імена (Дідусь, Громовик) і взяті під охорону держави. Сучасну назву пам'ятка отримала на зламі **XVIII ст.** завдяки подіям, які ввійшли в історію України як Коліївщина.

«Гайдамацький яр» — унікальний геологічний ландшафт, в цьому місці річка розрізала товщі вапняків, сланців та пісковиків різних епох на глибину 120 м. Вивітрене каміння має оригінальні і виразні форми колон, стовпів, чудернацьких тварин і міфічних образів.

На землі залишилося зовсім не багато таких місць, як державний історико-культурний заповідник **«Буша»**.

Саме тут досі зберігаються історичні пам'ятки, датовані різними століттями, починаючи від трипільської, скіфської, черняхівської, древньоруської культур (**XI-XII ст.**), так і сучасні пам'ятки, що представляють теперішнє мистецтво.

Буша увійшла в історію України як одна зі славних віх нашої історії.

Лядовський Свято-Усікновенський скельний чоловічий монастир.

Село та околиці Лядова належать до унікальних природних об'єктів Середнього Придністров'я.

Місцина розташована біля «Великого каньйону Дністра» оригінального природного вузла, на лівому березі річки Лядови. Має унікальний мальовничий ландшафт, з усіх боків оточена крутими схилами долини цієї річки, на яких виходами крейди утворені стіни з печерами, стовпами, окремими скелями.

Тут можна зустріти породи лісів Центральної та Східної Європи, рідкісні рослини, як гіацинт блідий, два види ковили, напровесні цілі ділянки квітучого горицвіту. Тому Лядова вважають історичним, геологічним та ботанічним заповідником.

У цій місцевості перші поселення з'явилися в **XI столітті**. Мабуть краса природи й спонукала людину в далекому минулому спорудити тут скельний чоловічий монастир.

Щоб ліпше зрозуміти красу місцини згадаємо рядки з поеми «Беньовський» польського письменника **Юліуша Словацького**: **«Стоїть там замок на високій скелі при річці Лядовій... А далі - гребля, млин, Марїїна оселя - трибанний храм з золоченим хрестом у небі надвечірньому блистить....»**. Так згадує поет про мальовниче село.

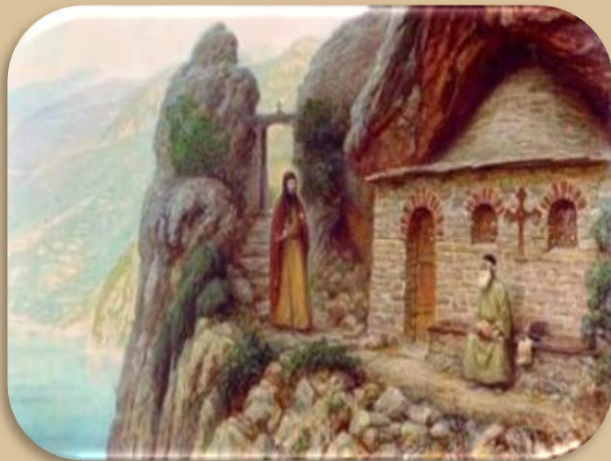

Історики називають Лядівську обитель дивним пам'ятником загадкового минулого, і відзначають його духовну і культурну значимість протягом більш ніж **1000-літньої** історії Православ'я на нашій землі. А Лядівський Усікновенський скельний чоловічий монастир - один із найдавніших в Україні.

За легендами і народними переказами на Святому Афоні, в монастирі Есфігмен, молодий Антипа прийняв чернечий постриг з ім'ям **Антоній**. У **1013 році** на зворотньому шляху до Києва, **«з афонських гір в святий град Київ»**, Антоній відчув заклик **«Гласу небесного»** і зупинився у лядівському благодатному краї.

Чернець Антоній оселився в скельних печерах, вирішив заснувати обитель. Він вирубав у скелях келію, зібрав навколо себе учнів, а потім, давши їм настанови та батьківське благословення, вирушив далі на схід, аж до Києва, де заснував всесвітньо відомий Києво-Печерський монастир.

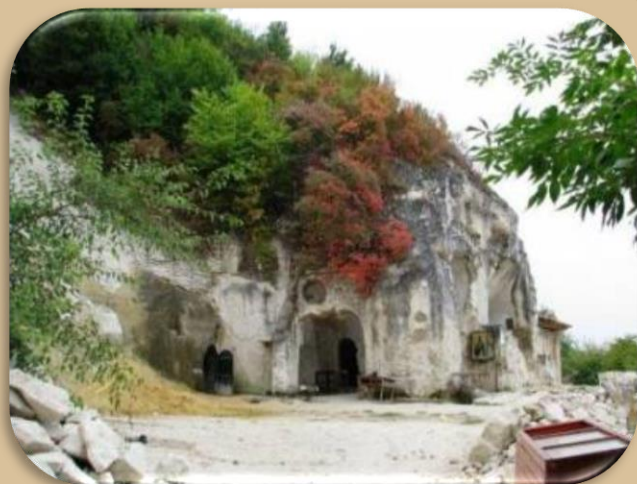

Келія і сьогодні носить його ім'я і залишається незмінною протягом останнього тисячоліття. Збереглися також **печери, кістниці і печерні храми**, висічені у скелі ченцями багато століть тому.

Свято-Усікновенський скельний чоловічий монастир є найдавнішим православним монастирем, який отримав поетичну назву

«Подільський Афон». Ансамбль складається з **трьох печерних храмів: Усікновення Глави Іоанна Предтечі,**

Святої Параскеви П'ятниці та Святого Антонія Печерського.

Перший і головний печерний храм Лядовського монастиря **імені Усікновення глави Іоанна Предтечі.**

Із зовнішнього боку цього храму височить величезний монумент - неотесана брила

вапняку, яка зверху до низу

покрита численними стародавніми написами на різних мовах і з різними зображеннями, що робилися відвідувачами і паломниками цього монастиря. Це можна вважати єдиним

відомим нам давньомонастирським літописом, що зберігся до наших днів. Внизу під храмом і ліворуч від нього також збереглися древні крипти-кістниці.

Другий храм з'єднаний з першим переходом в товщі крейдяної скелі і присвячений на честь Святої великомучениці Параскеви, нареченої П'ятницею.

Третій храм був створений у пам'ять самого засновника цього монастиря, преподобного Антонія і знаходиться поряд з келією преподобного, з'єднуючись з нею печерним переходом.

На відміну від Київської обителі, Лядівська з роками не нажила великого багатства і слави. Монастир не збудував наземних келій і величних храмів, залишившись, як і був від самого початку, скельним. Протягом багатьох віків обитель жила дуже скромно і відзначалась аскетичною суворістю життя монахів. Цьому сприяло неодмінне дотримання Афонських традицій.

Сьогодні - це печерний православний діючий чоловічий монастир.

Предметом особливого поклоніння православних віруючих на монастирській горі і в лядівських храмах стали святині -

Кам'яний хрест для позначення, що це територія монастирська, знаходиться під захистом Божим.

Також обитель має великий дар і милість Цариці Небесної. Це - **ікона** Божої матері «**Відрода і втіха**» подарована архімандритом Єфремом, ігуменом Святої обителі Ватопедської (що знаходиться на святій горі Афон), Лик

Богоматері цієї ікони висловлює милосердя і любов, погляд Її дихає лагідністю і милосердям.

Про цю ікону зберігається така оповідь: **21 січня 807 року** згряя розбійників підступила до Афонської гори з наміром на світанку, як тільки відкриються ворота Вотопедського монастиря, увірватися всередину, перебити ченців і розграбувати монастирське майно. Розбійники сховалися на березі в прилеглих до монастиря кущах. Але хранителька Святої Гори, Пресвята Богородиця, не допустила відбутися лиходійським задумам. Наступного дня після утрени, коли вся братія розійшлася по своїх келіях, настоятель монастиря

залишився в церкві і зайнявся здійсненням свого ранкового правила. Раптом він почув голос від ікони Пресвятої Богородиці: **«Не відкривай сьогодні воріт обителі, але вийдіть на стіни монастирські і розженіть розбійників»**. Зняковів ігумен і

глянув на ікону Богоматері, і тоді відкрилося йому разуче диво: він бачить, що образ Богоматері оживився так само, як і лик немовляти на її руках. Одвічне немовля, простягнувши свою руку і закриваючи нею уста Своєї Божественної Матері, обернуло на неї своє обличчя і сказало: **«Ні, Мати Моя, не кажи їм цього, нехай вони будуть покарані»**. Але Богоматір, намагаючись утримати руку Свого Сина і Господа і ухиляючись від Нього направо, знову вимовила дворазово ті ж слова: **«Не відкривай сьогодні воріт обителі, але вийдіть на стіни монастирські і розженіть розбійників»**. Ченці поспішили на монастирські стіни і відбили напад розбійницької зграї.

Відтоді **Ватопедська ікона Богоматері** стала відома ще й під назвою **«Відрада і Втіха»**, і положення обличчя Богоматері і Богонемовля залишилося в тому вигляді, в якому воно зробилося при триразовому голосі, почутому ігуменом.

Тому 21 січня/3 лютого запровадили свято на честь пам'яті ікони Божої матері **«Відрада і втіха»**.

Та у цьому благословеному місці чудодійною силою володіють не тільки ікони, моці, але й джерела цілющої води. Тут кожен з місцевих покаже старовинне Антонієве джерело, яке століттями напувало і зцілювало паломників

монастиря.

Відродження обителі почалося в **1998 році** з приходом братії з Почаївської Лаври. Їх поява стала немов знаменням, воскресіння майже через десять століть діянь Преподобного Антонія.

...

Сьогодні, на Лядівській горі, як і тисячу років тому, чисте, п'янке повітря, тиша, спокій і те, що не піддається визначенню у словах - благодать і намоленність. Тут люди задовольняють свої духовні запити через роботу і молитву, отримують душевний спокій, спілкуючись тихенько наодинці з Господом. Тут зовсім інший, особливий світ. Сюди не йдуть шукати славу, а шукають смиренномудрості й умиротворіння. Видно, Богу було угодно, щоб це місце залишилося незгасною

лампадою на радість прочан і

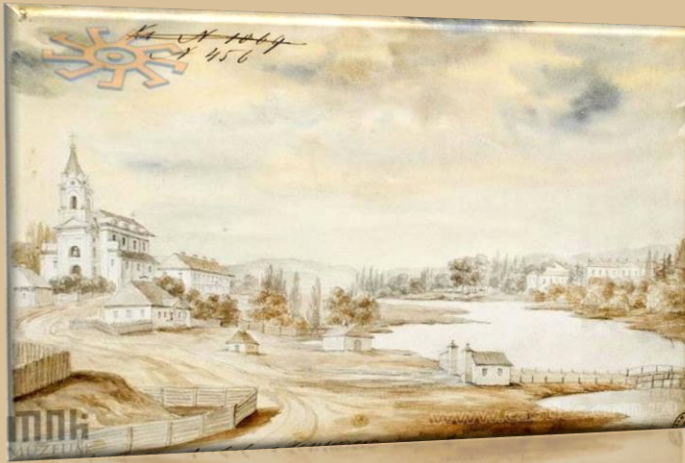
всіх віруючих. Лядівський скельний монастир воістину – **«Подільський Афон»**.

Браїлівська скарбниця.

Лише за 40 кілометрів від Вінниці на березі річки Рів, серед мальовничої краси природи, розмістилося старовинне містечко Браїлів, одне з найдавніших поселень на Поділлі, багате історичними подіями та пам'ятками.

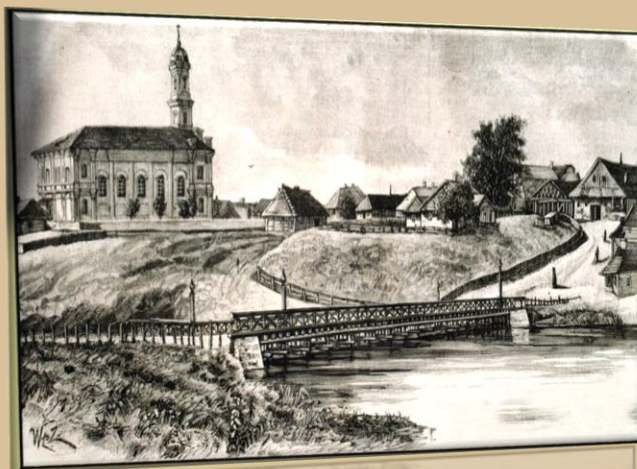

Браїлів - селище історичне. Одне з найдавніших на Поділлі. Свою назву воно запозичило від назви річок Брала і Рів, і в давнину містечко називалося Брагірів.

Колись, у **13 столітті**, вся ця місцевість була у владі татарського воєначальника Куремса і входила до складу Золотої Орди. Коли в 14

столітті Орда ослабла в результаті міжусобних воєн, цією землею зацікавилися Литва і Польща. У боротьбі перемогла Литва і на деякий час за нею закріпилося право на землю. Проте пізніше це місце знову стало предметом розбрату між Литвою і Польщею, але тепер в боротьбу вступив новий ворог - Кримське ханство.

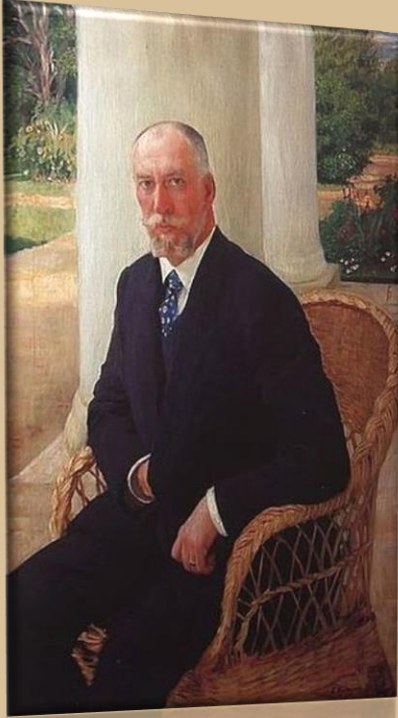
А у **1609 році**, вперше знайдені згадки про селище Браїлів, власниками якого були брати Гостські, Гаврило і Ярофій.

За часів Богдана Хмельницького Браїлів перетворюється на сотенне містечко Брацлавського полку, з дерев'яним замком. Залишки валів цього замку простежуються і дотепер в центрі селища, сюди ж змійками сповзають вулиці. І не дивно — адже замковище завжди було тією глиною, з якої ліпилися середньовічні міста.

Починаючи з кінця **17** і аж до кінця **18 століття**, влада переходить князям Потоцьким, які насаджують у Браїлові католицизм. І в **1867 році** Браїлів переходить у власність залізничний магната **Карла Федоровича фон Мекк**.

Нащадок давнього німецького роду починав кар'єру на скромній чиновницькій посаді транспортного відомства. На хвилі залізничного буму він полишив державну службу, організував акціонерне товариство й заробив неймовірні гроші на державних підрядах. Левову частку первісних мільйонів склала економія на будівництві. Браїлівський маєток побудовано саме з тих надприбутків.

Садиба фон Мекків - одна з найголовніших визначних пам'яток невеликого містечка Браїлів. Поруч з великим

будинком розташовувався значних розмірів парк, який пізніше набув рис справжнього витвору.

Надія Філаретівна фон Мекк була жінкою вольовою і ґаздовитою. Вона витратила багато сил і засобів, щоб розбити великий парк, і навіть найняла садівників для його створення та догляду за ним. Були викопані три озера, які дуже гармонійно вписалися в пейзаж міста.

«У мене є бажання, щоб Ви побували в тому місці, яке я так люблю, в яке я завжди прагну серцем, в якому є для мене багато дорогих спогадів, - в нашому Браїлові.»

Надія Філаретівна фон Мекк

Окрім палацу з парком
підприємливий господар Браїлова

володів місцевими цукровим і
цегельним заводами.

Саме цей період, коли містом
управляли барон і баронеса
фон Мекк, був найуспішнішим
періодом в історії Браїлова.

Дуже багато уваги було приділено благоустрою та розвитку
господарства, тут з'явився військовий лазарет, невелика церква в
ім'я Всіх Святих і Кам'яна каплиця.

Був побудований і
славнозвісний палац фон
Мекк, де вони і проживали.
Особливими архітектурними
принадами споруда не
відрізнялась, хоча й
розташована досить
ефектно — на підвищенні,
неподалік від берега Рову.
Три ризаліти на головному
фасаді, три на
протилежному, рустований
перший поверх та гладенькі

стіни другого, прямі вінка, в ризалітах —
спарені. В усьому простота та ясність.

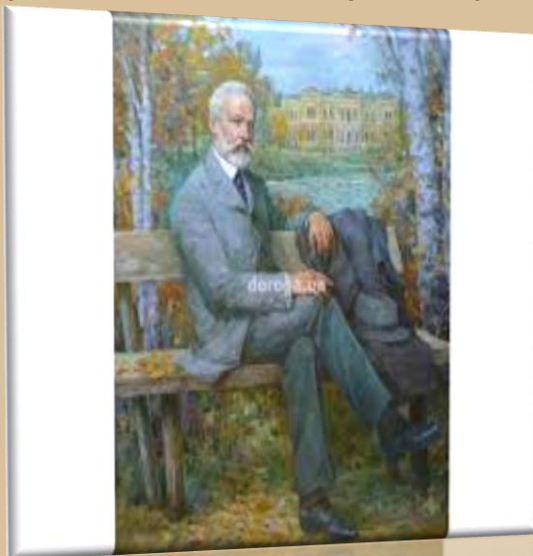

А господиня маєтку, берегиня музики - **Надія Філаретівна фон Мекк** (дівоче прізвище – Фроловська), дружина Карла Федоровича - вирішила підтримувати вічно голодні таланти. Фінансує піаніста Миколу Рубінштейна, французького композитора Клода Дебюссі. Та виявляє не аби-яку зацікавленість до таланту Петра Ілліча Чайковського (зараз її б назвали фанаткою). Ось ця обставина пов'язала історію містечка з життям видатного композитора.

В **1876 році** Надія фон Мекк заочно зробила невелике музичне замовлення Петру Іллічу. Поміж ними зав'язується листування, яке дало початок дружбі. Тепле та змістовне листування продовжувалося 13 років.

Осінь **1877 році**. була важким періодом в житті Чайковського. Розлучення, швейцарський курорт, фінансові проблеми. Директор Московської консерваторії М. Г. Рубінштейн розповів про негаразди, які спіткали генія, Надії Філаретівні. Багата меценатка запропонувала Петру Іллічу щорічну субсидію в 6000 карбованців. Гроші ці композитор отримував протягом всіх наступних років листування, що дало йому змогу вести незалежний спосіб життя.

Весною **1878 року** Чайковський отримав запрошення приїхати до Браїлова і відразу ж погодився. Перші ж враження справдили найказковіші сподівання: розкішний парк, багатий палац та повний комфорт. Надія фон Мекк попіклувалася про всі дрібниці його побуту — управляючий та прислуга були попереджені про смаки та звички композитора; сніданок, обід

та вечерю подавали у вказаний Чайковським час, страви готувалися на його замовлення.

Жоден не міг порушити суворий розпорядок дня (ранком — робота, потім прогулянки, ввечері — читання, листування та музика). Все тут було створене для творчості: чудовий рояль, фісгармонія, ноти та книги. Розкішний парк, стави з лебедями, сите життя дійсно надихали і це принесло результати!

В Браїлові написані перша оркестрова сюїта, опера «Орлеанська діва», п'єси для скрипки, сім романсів (серед них — «То було ранньою весною», «Средь шумного бала»), та багато іншого.

Під час перебування в Браїлові композитор побував в монастирі на храмовому святі, куди з'їжджалися селяни з найближчих сіл.

Ось його враження: *«... У жінок гарні головні убори, у дівчат якісь шапочки з штучних квітів та інші більш-менш яскраві прикраси. Майже в усіх чудові коралі. Все подвір'я було заповнене окремими групами, які сиділи і щось їли. Сліпі грали на своїх дивовижних лірах і співали канти. Жінки й сліпі, сиділи поруч і співали хором...»* — писав Чайковський до фон Мекк **25 травня 1878 р.**

Знайомство з **родиною фон Мекк** мало надзвичайно велике значення в житті композитора, адже майже все, що створив до цього часу П.І.Чайковський, звучало в цьому палаці.

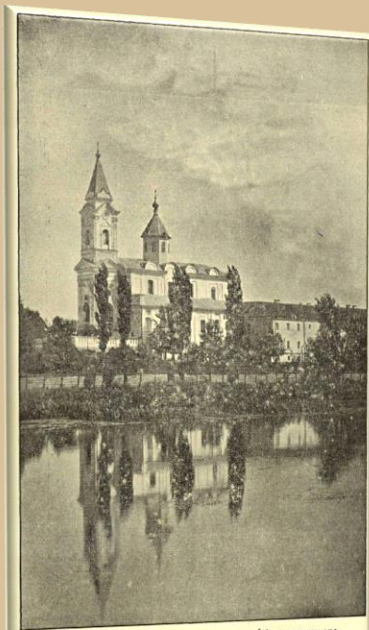
Палац, сильно постраждав під час другої світової війни. З поваги до великого композитора його відновили, парк також зберігся. Якщо не

звертати увагу на телеграфні стовпи та асфальт, а зосередитись на величних липах та грабах, можна думками перенестися в той період.

Сьогодні у палаці розташований музей П.Чайковського і Надії фон Мекк. Його колекція нараховує майже 2 000 предметів. Експозиція присвячена перебуванню П.Чайковського у Браїлові.

В Браїлові є ще одна пам'ятка історії та архітектури - **Свято-Троїцький жіночий монастир**.

Браиловский Св. Троицкий женский монастырь.

В кінці минулого століття о. Ігнатій Лотоцький, який служив у Браїлівському монастирі писав: **«Ще здалеку привертає увагу гарний вигляд містечка і особливо великі монастирські корпуси, над якими височіють церква і дзвіниця.»**

Брудне єврейське містечко на деякий час применшує ваше захоплення. Зате потім ще відрадієніше стає на душі, коли ви в'їжджаєте в монастирські ворота, і після шуму та

брудної суєти вас охоплює непорушна тиша. Брудна вулиця змінюється чистим і просторим монастирським подвір'ям, краси якому додає тиша та новонасаджена зелень. Великий монастирський храм постає прямо напроти в'їзду в монастир. За ним тягнуться корпуси, окремі флігелі, а ще далі - господарські приміщення. Кругом чистота і порядок. Помітно старання черниць надати своїй обителі вигляд облаштованого монастиря».

В монастирі було 3 храми: Троїцький (найбільший, побудований **1778 р.**), Преподобних Антонія та Феодосія Печерських, Св. Миколая. Діяло училище, де навчали дівчат-сиріт та дочок дяконів.

Найвища будівля старого Браїлова – це колишній парафіяльний костел, знову ж таки присвяченій Трійці (**1879**) дивна споруда, надзвичайно масштабна навіть за теперішніми мірками, з приєднаним до нього з боку хору корпусом келій, що виконані в стилі бароко. Келії монастиря двоповерхові, цегляні. **В костелі певний час перебувала привезена з Мадрида чудотворна скульптура Ісуса Назарєя в багряній туніці із зв'язаними на грудях руками. Вона нагадувала вірним про християнських невільників, яких визволяли тринітарії з полону. Ікона була передана до костелу після конфіскації монастиря тринітаріїв і зникла під час революції.**

Знаходиться храм на старому браїлівському замчищі. Будівля декорована під ампір, має так звані «візантійські» вікна і дуже високу дзвіницю, яка робить її схожою навіть не на костел, а на ратушу з баштою.

Обидві архітектурні доміанти містечка віддзеркалюються в тихих водах річки Рів, що спокійно тече назустріч Бугу. Костели розташовані на підвищеннях, тому їх добре видно з відусюди.

У **XIX** ст. була зведена брама зі службовими приміщеннями. Брама також відноситься до пам'яток архітектури як окремий об'єкт.

Храм з його складною багатоплановістю об'ємів відрізняється досить стриманим декором фасаду. Це тринавна базиліка, перекрита склепіннями з люкарнами у середньому наві. Окрасою храму є двоярусна дзвіниця, яка своєю розкішною пластикою більше нагадує кошатну башту казкового палацу, побудована також у стилів бароко з багатою пластикою та великими проймами. За переказами, дзвони тут лунали по-особливому завдяки овальним отворам на перекриттях склепінь.

Інтер'єр прикрашають каннелювані пілястри, вишукані за силуетом фронтони у вітварі, пишна ліпнина, і нарешті, стінопис.

Розписав інтер'єр у **1787 році** віденський художник-чернець Йозеф Прехтль.

У монастирі є свої шановані реліквії:

- **ікона Браїлівської Ченстоховської Божої Матері**, яка є списком з Ченстоховської і пожертвувана, за переказами, Михайлом Кропивницьким Вінницькому Благовіщенському монастирю в 1635 р.;
- **ікона Браїлівської Почаївської Божої Матері**, що походить з Почаївської лаври. Її в 1887 р. знайшов у Лаврі професор А. Хойнацький, який довів, що вона є копією чудотворного образу з Браїлова, котрий зник після захоплення містечка турками 1672 р. 1890 р. на цю ікону покладено срібно-позолочені шати, які разом з іншими цінностями зникли після 1917 р. Ікона ж досі зберігається у монастирі;
- **ікона Божої Матері Троєручиці**, написана на початку XIX ст. в Афоні;
- **ковчежець з мощами святих**

Під час нацистської окупації монастир з дозволу румунської адміністрації почали відновлювати у **1942 році**, але його знову закрила радянська влада у **1962 році**.

До **1989 року**, в цій будівлі, функціонували Браїлівське профтехучилище, а згодом туристична база.

У **90-ті роки ХХ ст.** монастир отримав дозвіл на відновлення своєї діяльності.

Проведено реставрацію всього комплексу будинків і монастирського подвір'я.

Ось така історія невеликого поселення на Вінничині

Історико-культурний центр духовності та злагоди (м Шаргород).

Шаргород нарекли на честь святого покровителя, **Флоріана Шарого (Сірого)**.

Це унікальне місце на теренах східної Європи, адже тут, на крихітній території і в такій кількості зосереджено сліди існування різних культур, де реально існував міжконфесійний та міжнаціональний мир протягом багатьох століть. Такий уклад життя, який завжди був у Шаргороді – це ідеальна модель для світосистеми.

Перші відомості про Шаргород стосуються кінця **14 ст.**

5 травня **1383 року** литовський князь Вітовт видав грамоту на володіння землею з

прилеглими лісами, де нині розташований Шаргород, своєму слугі В. Карачевському. У дарчій грамоті зазначалося, що **Карачевський повинен вирубати ліс і на сирому корені заснувати Княжу Луку**". Але ця місцевість довгий час залишалась малозаселеною. Пізніше, з **1497 року**, Княжу Луку стали називати Карачевою Пустинню, за ім'ям першого свого володаря.

А з **1579 року** ці землі належали князю Замойському.

Грамотою від 26 березня **1579 року** Стефан Баторій доручив князю звести укріплений замок, щоб убезпечити край, який знелюднів від безперестанних набігів татарських орд, і заснувати на пустках нові поселення. Король звільняв майбутніх новоселів від податей на двадцять років.

Відтоді все володіння й фортеця дістали назву **Шаргород**.

Шаргород, укріплений міцними стінами й валом, швидко заселявся. Цьому сприяло вигідне географічне положення містечка, розташованого на торговому шляху з

Брацлавщини на Молдовію. Місто мало свій герб, магдебурзьке право і право обов'язкових торгів три рази на рік. Це сприяло розвиткові торгівлі й ремесел.

Шаргород, другий після Кам'янця місто воєводства дуже подобався туркам і вони називали його «**кучук-Стамбул**», що означає «**маленький Стамбул**».

У кінці XVI ст. магнати Замойські звели в Шаргороді чимало будинків, косяол, оточивши його стіною й ровами.

Отже, виникнення Шаргорода пов'язане з ім'ям відомого польського політичного діяча і мецената **Яна Замойського (1542–1605 рр.)**.

Князь Замойський був дуже освіченою людиною, для свого часу отримав блискучі знання.

1560 року батько відправив сина за кордон для закінчення навчання. Побувавши в Парижі, Страсбурзі, Ян віддався в Падуї старанному вивченню латинської мови, та юриспруденції.

Повернувшись на батьківщину, став працювати секретарем королівської канцелярії Сигізмунда II Авґуста.

Чимало старань доклав він для розвитку наук, активно запрошував до Польщі відомих європейських учених. З багатьма вченими й письменниками перебував у добрих стосунках, любив оточувати себе ними, чинив їм заступництво.

За діяльної підтримки Замойського зведено на польський трон Стефана Баторія і Зигмунта III Вазу.

Король поспішив зробити Я. Замойського віце-канцлером, канцлером, великим коронним гетьманом. Відтоді князь Замойський користувався небувалою в Польщі владою й значенням, поріднився із королем, вступивши в третій шлюб із племінницею Баторія — Гризельдою в **1583 році**.

Ян був «душею» всіх проектів внутрішніх перетворень у Польщі, брав активну участь у військових походах Баторія.

Життя у місті вирувало. Після реформи 1861 року настало певне економічне пожвавлення. З'явилися нові промислові підприємства переробки сільськогосподарської сировини. На початку 80-х років у містечку

відкрилися гуральня, пивоварний завод, три млини, два шкіряні заводи.

Процвітала торгівля й ремісниче виробництво. Тут налічувалося 125 лавок; у ремісництві було зайнято 275 чоловік.

Пізніше француз Моро де Бразе відвідавши Шаргород писав:

«Город был некогда весьма обширен и имел знатную торговлю..»

У другій половині XIX ст. в Шаргороді сталися певні зрушення в галузі культури. З **70-х років** тут працювали повітове й церковнопарафіяльне училища.

1886 року з'являється перша згадка про бібліотеку.

У Шаргородській бурсі навчалися майбутні українські письменники С. В. Руданський і М.М. Коцюбинський.

А **1908 року** у Шаргороді відкрили нову загальноосвітню школу і вже через чотири роки — чотирикласне училище.

На початку **XX ст.** в містечку з'являються нові промисли. Тут працювало понад 200 шевців, які у **1912 році** заснували товариство. Овчинно-кожушним промислом займалося 44 господарства. А дрібне ремісництво здебільшого вело єврейське населення. На той час у Шаргороді сформувалась потужна

єврейська община.

Далеко за межами України відома **Шаргородська синагога** побудована у мавританському стилі. Товсті стіни, високий ренесансний аттик з фігурними зубцями та маленькими

декоративними баштами по кутах, рідко розставлені великі вікна надають синагозі своєрідного вигляду, цей будинок існує й досі.

Шаргородська синагога - це одна з найкращих архітектурних пам'яток єврейської громади Поділля.

Мурована з каменю, фортечного типу, вона входила до оборонних споруд міста. Побудована на південно-східній його околиці неподалік злиття річки Ковбасної з річкою Мурашкою, синагога була не тільки домінантою місцевої єврейської громади для спільних молитов та богословських занять, але й фортецею, що рятувала від нападів турків й татар, погромів, що чинили козаки. На початку **XVIII ст.** був зведений другий поверх західної прибудови.

Прикрашала будівлю висока корона аттики, що складалась з гребенів і кутових башточок. Двох'ярусному центральному гребеню аттики західного фасаду, прикрашеному волютами, відповідало оформлення порталу головного входу, який

розташовувався зліва від центральної осі.

У **1672—1699 роках**, за часів турецького панування на Поділлі, будова використовувалась як мечеть. Після повернення краю до Річі Посполитої її знову повернули євреям.

А у 30-х роках **XX століття** більшовики синагогу закрили і передали її сокоморсовому заводу, як один із цехів.

Нині синагога повернута юдейській релігійній громаді Шаргорода.

Пам'ятаємо, що грамотою від 26 березня **1579 року** Стефан Баторій доручив князю Замойському звести укріплений замок для забезпечення краю, який знелюднів від безперестанних набігів татарських орд, і заснувати на пустках нові поселення.

Підшукуючи місце для замку, в якому б жителі могли ховатися від нападу з півдня, Замойський вибрав високий мис, утворений річками Мурашкою і Ковбасною

Для будівництва замку, в **1585 році** він запросив відомого архітектора - Бернардо Морандо. Шаргородський замок мав цитадель на п'ять веж. В арсеналі укріплення була далекобійна артилерія. Над річкою здіймалася кутова квадратна вежа на 2 яруси. В західній частині замкового двору — кам'яниця.

Заїжджі торговці називали величну будівлю «замок-охоронець».

Шаргород був міцною фортецею і посідав значне місце в охороні південних кордонів від нападів кримських татар.

І після Брестської унії місто стало одним з опорних пунктів католицтва на Україні.

Костел Святого Флоріана зведено у стилі бароко з каменю і цегли. Це тринавна чотиристовпна базиліка освячена на честь Святого Флоріана — покровителя роду Замойського.

На виразному бароковому фасаді хвилеподібні аттики бічних нефів ритмічно переходять у високий середній аттик, який гармонійно завершується напівкруглими фронтоном з хрестом.

Інтер'єр храму має рясне декоративне оздоблення та насичений деталями та освячене традиціями.

Циліндричний звід з ліпниною та вікна другого ярусу - суцільно покриті чудовим орнаментальним розписом в дусі «гротеск».

На пілонах та у бічних нефах з тонованого алебастру виконано в рамах-порталах чотирнадцять композицій у скульптурній техніці горельєфу, які заслуговують на найбільшу увагу!

Композиції ілюструють церковний твір для хору та органа видатного композитора Ференца Ліста, «Хресна дорога» – **«Чотирнадцять зупинок на страдницькій дорозі Хреста»** та мають велику цінність.

На вівтарі костелу зберігається головна реліквія храму – **кусочок дерев'яного хреста**, на якому було **розп'ято Ісуса Хреста**. Та високомистецьке скульптурне **«Розп'яття»** роботи старих італійських майстрів. Тут же у сакристії - портрет Яна Замойського, у лівому верхньому куті портрету зображено родовий герб роду – **«Еліта»**. У костелі до цього часу зберігся напис: **«Ян Замойський, Канцлер і Гетьман Великий Коронний»** і дати життя - 1541 - 1605 роки У нижній частині полотна на світлій

смугі - два рядки латиною: **«Ян Сіріуш Замойський, вищий воєначальник і канцлер Коронний, общини Шаргородської року 1595 засновник»**.

У **XX столітті** під час встановлення радянської влади у

Шаргороді, як і по всій Україні, було переслідування віруючих, а особливо католиків, але завдяки міцній вірі місцевих католиків воно було невдалим.

Відкритий у **1595 році**, Костел Святого Флоріана до сьогоднішнього дня дивує своєю довершеною красою і досконалістю.

І ще однією реліквією у Шаргороді являється **Миколаївський монастир зведений у XVIII ст.**

Нині монастир є пам'яткою різночасових споруд і складається: з

- Миколаївського собору;
- прибраного корпусу з дзвіницею;
- братського корпусу з Михайлівською церквою;
- кутової башти;
- господарського корпусу.

Історія Свято-Миколаївського чоловічого монастиря починається у **XVII столітті**, коли будівля знаходилась ще не у самому Шаргороді, а в Калинівці - невеличкому селі поблизу нього. В **1717 році** тодішній власник Шаргорода магнат Станіслав Любомирський запросив на береги Мурашки ченців ордена уніатів-базиліан, які в **1719 році** заснували тут монастир. Але монастир цей проіснував недовго. Під час воєн, що вирували в ті часи, монастир розгубив свої документи та припинив існування.

Близько **1782 року** новий власник Шаргорода -

Йосип Сосновський надав базиліанам для продовження споруди монастиря розвалини замку і необхідні засоби.

В центрі монастирського подвір'я, що зайняло верхнє плато межиріччя, височіє видимий з усіх місць Шаргорода величезний собор святого Миколи Мирлікійського. Будівля з чотириколонним портиком на головному фасаді.

Монастир має три храми.

Головний соборний храм в ім'я **святителя Миколая**; церква в ім'я **Архістрати́га Михаїла** перебудована з трапезної у **1874 році** та церква - в ім'я **Казанської ікони Божої Матері**. Монументальність собору з баштами по кутах і триярусною дзвіницею в центрі різко контрастувала з мирською метушнею шаргородських обивателів. До східного крила собору примикає двоповерховий корпус келій. Біля келій примикає довга будівля бурси. Архітектура споруд проста, утилітарна, але не позбавлена деякої витонченості.

При монастирі було згодом відкрито школу-бурсу в якій іноді навчалося до шестисот учнів, бурса славилася на всьому Правобережжі. Пізніше школу перейменували в - семінарію, яка проіснувала до кінця XIX століття.

З **1937** по **1945** рік монастир було закрито. А в післявоєнні роки, з **1946** по **1963**, в стінах обителі розташовувався сільськогосподарський технікум. Після закриття технікуму, настали роки забуття, коли древні стіни стояли пустою і лише місцеві хлопчачки порушували спокій величної споруди. На початку

80-х років минулого століття в приміщенні монастиря розмістили міський музей образотворчого мистецтва, а на монументальних колонах замість старовинних ікон висіли портрети передовиків соціалістичної праці.

Лише в **1986 році** Свято-Миколаївський чоловічий монастир відновив свою роботу. **1992 рік** монастир передано Українській Православній Церкві. Наступило відродження чернечого життя.

Сьогодні монастир продовжує відроджуватись трудами і молитвами братського корпусу.

Національний музей-садиба М.І. Пирогова

Національний музей-садиба М. І. Пирогова розташований в південно-західній частині міста Вінниці, у живописній садибі Вишня, де впродовж останніх двадцяти років **(1861-1881)** жив і працював **видатний вчений, геніальний хірург, анатом, творець воєнно-польової хірургії, засновник Товариства Червоного Хреста, прекрасний педагог і громадський діяч** – Микола Іванович Пирогов.

Микола Іванович мав великі заслуги перед Вітчизною.

Він збагатив медичну та педагогічну науку оригінальними науковими дослідженнями і чудовими відкриттями. Ідеї і мрії ученого визначили подальший успішний розвиток анатомічної і хірургічної науки не тільки на батьківщині, але й у багатьох країнах світу. М. І. Пирогов розробив і запропонував низку операцій, що увійшли до золотого фонду хірургії під назвою «операцій Пирогова».

Він першим світі застосував у польовому шпиталі **ефірний наркоз** та запропонував

використовувати гіпсову пов'язку, що врятувала життя і здоров'я тисячам поранених воїнів.

Поселившись у своєму маєтку в селі Вишня біля Вінниці, Микола Іванович облаштував невелику лікарню та аптеку.

Згодом київські газети відзначили, що лікар Пирогов **«два рази на тиждень, з 8-ї години ранку до 20-ї години вечора, приймав бідних хворих безкоштовно»**.

Свою життєву позицію, свій світогляд Микола Пирогов виразив у словах, які належать йому і які він виніс в епіграф до статті «Питання життя»:

«- До чого ви готуєте свого сина? – хтось запитав мене. - Бути людиною, – відповів я». Микола Іванович міг так сказати, тому що все своє життя він був Людиною.

Пирогов на відміну від більшості

вузькоспеціалізованих колег-лікарів дуже вдало поєднував досвід і знання як хірурга, так і анатома.

Перш ніж робити будь-яку операцію на живій людині, лікар усі свої дії до дрібниць відпрацьовував на трупі. Завдяки такій методиці врятовано тисячі й тисячі людських життів. Микола Іванович -віруюча людина тому його девізом був вислів – **«Віра без справ – мертва, а всякі добрі**

діла віруючого є служінням Господу»

Помер М.І. Пирогов **23 листопада** (5 грудня н.с.) **1881 року**.

Набальзамоване петербурзьким лікарем Д.І. Виводцевим тіло М.І.

Пирогова 24 січня **1882 року** перенесли до родинної усипальниці.

В **1935 році**, з нагоди 125-річчя від дня народження М. І. Пирогова, професори Вінницького медичного інституту – М. М. **Болярський і Г. Г. Гуревич** відзначили: **«Пирогов**

належить світовій хірургії і справа честі наших хірургів, прямих послідовників М. І. Пирогова – увічнити його пам'ять. А кращим пам'ятником вченому є створення з будинку, де він

жив, музею історії хірургії».

А **1940 року** Народний комісаріат охорони здоров'я України запропонував комісії, під керівництвом професора Р.Д.Синельникова приступити до відновлення тіла М.І. Пирогова. Але так сталось, що роботи, які були заплановані на літо **1941 року** не проводились у зв'язку з війною.

Вчені зробили неможливе – відновили зовнішній вигляд М.І.

Пирогова та значно призупинили процес розкладання тіла.

Спеціалісти стверджують, що це єдиний у світовій науці випадок, коли тіло, яке знаходилось у несприятливих умовах, без належного догляду, через 65 років після смерті було відновлено.

Фактично початком створення музею стало розпорядження Ради Народних комісарів від 27 жовтня **1944 року** про відкриття музею. І 9-го вересня **1947 року** музей-садибу було відкрито.

Відкриття приурочили - 100-річчю з дня застосування вперше в історії М.І. Пироговим, ефірного наркозу на полі бою. Одночасно на території садиби був відкритий пам'ятник вченому.

До меморіального комплексу відносяться:

- будинок (в якому жив М. І Пирогов та де розміщена експозиція про його життя і діяльність);
- церква-некрополь (де зберігається доступне для огляду набальзамоване тіло вченого);
- музей-аптека (в якій розгорнута експозиція, що відтворює приймальню і операційну М. І. Пирогова. Створений інтер'єр сільської аптеки другої половини **XIX століття**, де представлено аптечне начиння та посуд).
- меморіальний парк (в якому збереглися дерева, посаджені

Пироговим).

Це єдиний в Україні і на теренах СНД музей, який має таку унікальну структуру.

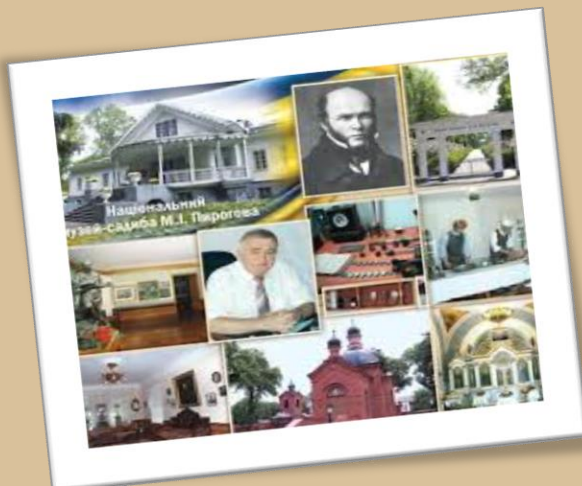

Фондова колекція музею складає більше 17 тисяч одиниць збереження. Всі наступні роки експозиція музею удосконалювалась і поповнювалась багатьма рідкісними матеріалами, працями М. І. Пирогова, виданими при його житті, архівними документами, літературою про нього, поліпшувалось їх експонування.

До 150-річчя від дня народження М. І. Пирогова відтворено його робочий кабінет, придбані деякі особисті речі і рукописи. Метою діяльності Національного музею-садиби М. І. Пирогова є збереження особливого культурного середовища, яке було за життя вченого.

Музей-садиба відноситься до найважливіших об'єктів культурної спадщини України і займає особливе місце у внутрішньому і міжнародному туризмі.

Використані джерела

1. Буша — стародавня Антаварія, місто кам'яних легенд (фото) [Електронний ресурс] : сайт «Всвіті». – Режим доступу: <http://vsviti.com.ua/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.12.2017
2. Вінничина. Історико-культурний заповідник "Буша" [Електронний ресурс] : сайт «Сам собі мандрівник». – Режим доступу: <http://samsobi.com.ua/index.php/ukraine/museums/237-vinnychyna-istoryko-kulturnyi-zapovidnyk-busha>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 04.12.2017
3. Вчений медик М.І.Пірогов і його освітня діяльність [Електронний ресурс] : [сайт UA.TextReferat.com]. – Режим доступу. - <http://ua.textreferat.com/referat-15239-1.html>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 21.12.2017
4. Державний історико-культурний заповідник Буша [Електронний ресурс] : [сайт Україна www.ukrain.travel]. – Режим доступу: <http://www.ukrain.travel/dr-uk/2219-derzhavnyj-istoryko-kulturnyj-zapovidnyk-busha.html>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 01.12.2017
5. Заповідник «Буша»: скельний храм [Електронний ресурс] : сайт «Дороговказ». – Режим доступу: http://ua.dorogovkaz.com/stati_zapovednik_buscha.php. - Назва з екрана. – Дата перегляду 18.12.2017
6. Історія заселення Вінницької області [Електронний ресурс] : сайт «Історія міст і сіл Української РСР». – Режим доступу: <http://ukrskr.com.ua/vinn/istoriya-zaselennya-vinnitskoyi>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 20.11. 2017
7. Лядівський скельний чоловічий монастир [Електронний ресурс] : сайт «Могилів-Подільська Єпархія. Українська Православна Церква». – Режим доступу: <http://mp-eparhia.org.ua/?q=uk/lyadivskiy-skelniy-cholovichiy-monastir>. - Назва з Екрана. – Дата перегляду 19.12.2017
8. Національний музей-садиба М.І. Пирогова [Електронний ресурс] : сайт «Фармацевтична енциклопедія» . – Режим доступу. - <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/4988/nacionalnij-muzej-sadiba-m-i-pirogova>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 14.12.2017
9. Немирівське городище – пам'ятка національного значення [Електронний ресурс] : сайт «УКРІНФОРМ . – Режим доступу: <http://photo.ukrinform.ua/ukr/current/photo.php?id=180583>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 08.11.2017
10. Немирівське городище [Електронний ресурс] : сайт «Zruchno.Travel». – Режим доступу: <https://zruchno.travel/ObjectEntity/ObjectEntity?idCrm=18fd5255-327a-8e3a-fe06-5925af3e2cb8&lang=ua>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.11.2017
11. Палац Потоцьких у Тульчині [Електронний ресурс] : сайт «Дороговказ». – Режим доступу:

http://ua.dorogovkaz.com/stati_dvorec_potockih_v_tulchine.php. - Назва з екрана. – Дата перегляду 06.12.2017

12. М. І. Пирогов – засновник військово-польової хірургії [Електронний ресурс] : сайт «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського». – Режим доступу. - <http://www.nbuv.gov.ua/node/3250>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 20.12.2017
13. Подорож до Немирівського городища [Електронний ресурс] : сайт «Винница.info» . – Режим доступу: <http://www.vinnitsa.info/news/podorozh-do-nemirivskogo-gorodishcha.html>. - Назва з екрана. – Дата перегляду 15.11.2017
14. Софія Потоцька: правда і міфи незвичайної жінки [Електронний ресурс] : сайт «Нова Доба». – Режим доступу: <http://novadoba.com.ua/16578-sofiya-rotoska-pravda-i-mify-nezvychaynoi-zhinky.html> . - Назва з екрана. – Дата перегляду 08.12.2017
15. Таємниці старовинних печер [Електронний ресурс] : [сайт [chercherlafemme.ua](http://www.chercherlafemme.ua)]. – Режим доступу. - <http://www.chercherlafemme.ua/tayemnici-starovinnix-pecher/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 29.11.2017
16. Тульчин. Найбільший палац України [Електронний ресурс] : сайт «Україна Інкогніта». – Режим доступу: <http://ukrainaincognita.com/vinnytska-oblast/tulchynskiy-raion/tulchyn/tulchyn-naibilshyi-palats-ukrainy>. -Назва з екрана. – Дата перегляду 13.12.2017

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

Автор ідеї віртуальної бесіди

гол. бібліотекар відділу СТА НЛПБ ВНТУ Павлишина Т. Д.